

Markt en rechtvaardigheid in de sociale zekerheid

Auteur(s):

Wolfson, D.J.

Werkzaam aan de sociale faculteit van de Erasmus Universiteit Rotterdam en lid van de WRR. Met dank aan C.A. Hazeu en I.J. Schoonenboom voor commentaar.

Verschenen in:

ESB, 82e jaargang, nr. 4133, pagina 969, 17 december 1997

Rubriek:**Trefwoord(en):**

sociale, zekerheid

Een sociale zekerheid die werklozen zoveel mogelijk wil reintegreren in het arbeidsproces, zal ruimte moeten scheppen voor maatwerk, waarin de bemiddelaar inspanningsverplichtingen van de cliënt kan afstemmen op het individuele kennen en kunnen. Een markt waarin uitzendbureaus of arbodiensten concurreren met de publieke arbeidsbemiddeling, kan de cliënt daarbij beschermen tegen willekeur.

Economische analyse blijft in laatste instantie verweven met de daarbij veelal impliciet gehanteerde mensbeelden en ideologieën. Zo laat de relatie tussen arbeidsmarkt en sociale zekerheid zich beschrijven aan de hand van een drietal perspectieven: het neoklassieke perspectief, het institutionele coördinatieperspectief en het marktconforme coördinatieperspectief. Het neoklassieke perspectief verwacht veel van een ministelsel en een verlaging van het minimumloon. Het institutionele coördinatieperspectief, dat aandacht vraagt voor toegenomen baanonzekerheid en verschillen in vaardigheden, legt de nadruk op scholing en pleit voor een brede verzorgingsstaat. Het marktconforme coördinatieperspectief steunt op een combinatie van de beide andere visies. Dit laatste perspectief paart het pleidooi voor een marktconforme prijs van de arbeid uit het neoklassieke denken met de relatief hoge uitkeringen en een betere bewerktuiging van werkzoekenden uit het institutionele coördinatieperspectief. Vanuit dit perspectief zal ik in dit artikel de ontwikkelingen in de sociale zekerheid van de afgelopen jaren analyseren.

Drie kernvragen

Waarom geen ministelsel en geen verlaging van het minimumloon? Waarom een brede verzorgingsstaat op basis van een coördinatieperspectief? En waarom is de relatie tussen rechten en plichten zo belangrijk? Over die drie kernvragen gaat het debat over marktwerking in de sociale zekerheid.

De eerste en de tweede vraag liggen in elkaars verlengde. In de arbeidsmarkt van vandaag spelen de minimum-uitkeringen en het minimumloon geen hoofdrol meer¹. In de loop van de jaren negentig is er een breed niemandsland ontstaan tussen het minimumloon en de laagste cao-categorieën. Daardoor, en door de aantrekkende arbeidsmarkt, liggen de knelpunten inmiddels vooral in secundaire arbeidsvoorwaarden (kinderopvang e.d.), en in scholingstekorten aan de aanbodzijde. Tegen die achtergrond zetten werkgevers niet meer in op verlaging van het minimumloon en van de uitkeringen, maar op een vergroting van de flexibiliteit en de inzetbaarheid ('employability', zie kader - red.) van hun personeelsbestand. De brede categorieën werknemers die daarvoor gewonnen moeten worden val je niet lastig met een achterhaalde, maar nog altijd gevoelige discussie over het minimumloon. Op zijn beurt kan een kabinet dat zijn burgers uitdaagt om de zekerheid van een baan op te geven voor de kans op een (nieuwe) baan moeilijk heen om de consequentie dat de daaruit voor individuele werknemers voortvloeiende risico's een geloofwaardige dekking behoeven.

In dat perspectief zijn pleidooien voor een ministelsel achterhaald en is een brede inkomenswaarborg een voorwaarde voor een leven lang leren en investeren in menselijk kapitaal: dynamisch gezien blijkt verdelen vaak een voorwaarde voor verdienen. Maar hiermee wordt de derde vraag relevant: is een brede verzorgingsstaat houdbaar in zijn huidige institutionele vormgeving? Neen, niet zolang we in gebreke blijven de hele les te trekken uit wat de theorie van de sociale zekerheid te melden heeft over sturing onder asymmetrische informatie en calculerend gedrag.

Sturing onder asymmetrische informatie

In de afgelopen decennia is de uitvoering van de sociale zekerheid meer en meer bemoeilijkt door een onheldere verdeling van verantwoordelijkheden en een achterhaalde wijze van aansturing. Dat is de voornaamste bevinding van de Enquêtecommissie-Buurmeijer², die werd ingesteld na de WAO-crisis van 1991. Als analytisch kader gebruikte die commissie de opdrachtgever-opdrachtnemer theorie. Deze theorie houdt in dat opdrachtgevers (vragers van diensten) op de verschillende niveaus van beleid en uitvoering - de bewindspersoon, het bestuur van de uitvoerende organisatie en de individuele uitvoerder - ieder voor zich over minder informatie beschikken over specifieke oplossingsmogelijkheden dan degene(n) die zij geacht worden aan te sturen. Ministers komen misschien wel eens op werkbezoek, maar voorzover zij al kaas hebben gegeten van management hebben ze toch weinig idee van wat er nu werkelijk gebeurt in de brigade, de school of de sociale dienst die voor de gelegenheid is opgepoetst. Schoolbesturen, als intermediaire opdrachtgevers aan onderwijsgevend, staan al wat dichter bij het primaire proces, maar hebben daarmee nog geen greep op een klas vol tieners. In de werknemersverzekeringen van de sociale zekerheid waren er bovendien tot voor kort twee opdrachtgevers die langs elkaar heen bleken te werken (de minister en de sociale partners), zonder dat beider verantwoordelijkheden ook daadwerkelijk op elkaar

waren afgestemd.

Informatie-asymmetrie loopt niet alleen 'top-down', maar ook andersom. Bestuurders onderschatten vaak de mate waarin burgers hun rechten kennen, en dat leidt, doordat vergelijkbare gevallen een ongelijk beroep op voorzieningen blijken te doen (huursubsidie!), tot materiële rechtsongelijkheid. Asymmetrische informatie en de daaruit voortvloeiende verborgen beslissingen zijn zo oud als het verzekeringsbedrijf, en daarmee ook zo oud als de sociale verzekering. Op uitvoeringsniveau staat de gevalsbehandelaar iedere keer weer voor het informatieprobleem hoe een onderscheid te maken tussen wat zijn cliënt niet kan en wat hij niet wil, want mensen zijn nu eenmaal niet gelijk.

Plichten en rechten

Dit probleem wordt verscherpt doordat het hele uitvoeringsproces in het bureaucratische model aan banden is gelegd door het categoriseren van voorschriften. Deze leggen niet alleen de rechten van cliënten vast - dat hoort zo in een rechtsstaat - maar ook de van alle betrokkenen gevraagde tegenprestaties: wat de gevalsbehandelaar aan scholing e.d. mag aanbieden, en wat hij daarbij van zijn cliënt aan inzet mag vragen. Die gevalsbehandelaar heeft vrijheidsgrenzen nodig om maatwerk te kunnen leveren, maar ook om na te kunnen gaan of zijn cliënt daar ook werkelijk iets tegenover stelt. Het evenwicht in rechtsbescherming vereist anderzijds dat de cliënt de vrijheid heeft om naar een andere gevalsbehandelaar te gaan als hij het gevoel heeft dat er 'niets' voor hem gedaan wordt.

In een bureaucratisch model is die vrijheid per definitie niet aanwezig. In een rechtsstaat wordt gehecht aan het in regelgeving vastleggen van voor iedereen gelijke rechten, binnen een daartoe geformuleerde categorie. Juristen begrijpen weliswaar dat zij daarmee de werkelijkheid - een werkelijkheid van verschillende behoeften binnen eenzelfde, hoe dan ook geformuleerde categorie - geweld aandoen, maar vinden zich in het rechtsoordeel dat transparantie en bescherming tegen willekeur hier één en dezelfde kap voor ongelijke monniken billijkt.

Waar het om gaat is dat het categoriseren van de plichten zich niet verdraagt met individuele verschillen in cognitieve en sociale vaardigheden tussen mensen in eenzelfde opleidings- of inkomenscategorie. De sociale zekerheid kan worden geanalyseerd in termen van een hoeveelheid (de rechten; het verzekerd-bedrag) en een 'prijs' (de inspanning die de wet vereist om het beroep te beperken). Als de individuele rechten naar omvang gecategoriseerd zijn, en we willen het totaal van de aanspraken beheersen om niet in een onhoudbare open einde-situatie te komen, luidt de evenwichtsvoorwaarde dat de gevraagde tegenprestatie naar kennen en kunnen gedifferentieerd moet worden. In dat geval gaat het om een schaduwprijs, die een in maatwerk vastgestelde inspanningsverplichting weerspiegelt om het beroep op sociale zekerheid zoveel mogelijk te beperken.

Calculerend gedrag, oneigenlijk gebruik en toegankelijkheid

De les uit het bovenstaande is nog maar half geleerd. Er is een begin gemaakt met de invoering van een individualiserende gevalsbehandeling, maar in de arbeidsbemiddeling overheerst de categoriserende regelgeving nog. Langzaam breekt ook bij juristen het besef door dat dezelfde regelgeving die zorg moet dragen voor een rechtszekere uitvoering een onbedoeld calculerend gedrag bij het leveren van (tegen)prestaties in bescherming neemt. Niet alleen van cliënten die zich op onbedoelde wijze rechten toeëigenen, maar ook van uitvoerders en beleidsmakers die zich - als zij al voldoende regelvrijheid hebben om er iets van te maken - onvoldoende inzetten om mensen aan het werk te krijgen ³.

Op zichzelf is calculeren niets bijzonders. Optimeren, het bevredigen van behoeften naar dringendheid in het licht van de daarmee gemoeide offers, vraagt immers om calculatie. Maar a contrario volgt daaruit dat het systeem op hol slaat als we de individueel herkenbare offers op nul stellen. Bij be-kostiging uit premies of algemene middelen hoeven cliënten, uitvoerders en beleidsmakers geen individuele afweging meer te maken van nut, noodzaak en offer, en riskeren we een slordig, overmatig en onbedoeld gebruik van het gebodene. Daarmee komt de houdbaarheid van het stelsel in gevaar, want publieke voorzieningen zijn nu eenmaal geen 'pennies from heaven'; zij worden altijd aan andere aanwendingsmogelijkheden onttrokken, door premie- en belastingheffing. Het is hoog tijd het debat over de wederzijdse verplichting van werkzoekende en bemiddelaar om er 'werk van te maken' nu eens niet primair in morele termen te voeren, maar als een voorwaarde voor de houdbaarheid van het stelsel.

Oplossingsrichtingen

Voortbouwend op dit gedachtegoed en op de empirische onderbouwing van de Enquête-Buurmeijer publiceerde de WRR vlak voor de kabinetsformatie van 1994 een rapport over de uitvoering van de sociale verzekeringen ⁴. De kern daarvan behelsde een drievoudige boodschap: (1) kabinet, als u werkelijk wilt streven naar een optimale arbeidsparticipatie, laat het beleid het dan weer winnen van het eigenbelang door u uit te spreken over doelstellingen en verantwoordelijkheden in termen van rechten en plichten, (2) ondersteun die uitspraak met een zodanige vormgeving van prikkels dat de betrokken actoren aangespoord worden de informatie-asymmetrie te doorbreken, af te zien van het ontwijken van verantwoordelijkheden, en hun werkelijke voorkeuren te openbaren, en (3) let er op dat dan ook inderdaad alle actoren aangesproken worden, door de hele bedrijfskolom van de uitvoering heen, want het is juist het 'georganiseerde' oneigenlijk gebruik van Ziektewet en WAO geweest dat de legitiemiteitscrisis van 1991 veroorzaakt heeft.

De oplossing ligt in het afdwingen van 'revealed preference': openbaring van voorkeuren die de maatschappelijke doelstelling endoegen op koers houden. Het in beeld krijgen van wat werkelijk nodig is om iemand aan het werk te houden of te krijgen is mogelijk als er existentiële belangen op het spel staan. De voorkeuren van betrokken partijen moeten via afdwingbare afspraken van geval tot geval in evenwicht worden gebracht. Velen associëren dit mechanisme met 'marktwerking', maar dat is te beperkt. Het gaat om al die markt-analoga vormen van rekenschap, die nut en offer rechtstreeks confronteren. Daaronder valt ook de inzet van instrumenten als 'benchmarking' en kengetallen om uitvoerders aan de maat te houden. De analogie staat centraal, omdat de markt onder nader te specificeren voorwaarden een efficiënt informatie- en transactiemechanisme is, waarin voorkeuren worden geopenbaard en tot een optimale onderlinge afstemming komen, zolang onderlinge concurrentie de ruimte voor het manipuleren van informatie omtrent de te leveren tegenprestatie beperkt. Daaruit blijkt al een eerste nadere voorwaarde: (1) zonder concurrentie geen efficiënte marktanaloga werking, want monopolieposities verleiden al gauw tot machtsmisbruik. Maar er spelen nog twee verdere restricties: (2) ook in een concurrerend bestel blijft er aandacht nodig voor risicoselectie, een bij-zondere vorm van informatie-asymmetrie die verzekeraars in de kaart kan spelen en de toegankelijkheidsdoelstelling kan bedreigen; en (3) tenslotte vereist de laatste doelstelling dat de toegankelijkheid van voorzieningen

niet afhankelijk worden gesteld van de financiële draagkracht van de betrokkene.

Wat is er tot dusver gebeurd?

Concurrentie, als instrument tegen het manipuleren van informatie en onbedoeld gebruik, vereist eerst en vooral het slechten van toetredingsdrempels door het scheppen van vergelijkbare concurrentieverhoudingen. Dat begint met het invoeren van een stelsel dat publieke en private verzekeraars gelijke kansen biedt, om de publieke verzekeraars op straffe van verlies aan marktaandeel uit te dagen om meer aan preventie en reïntegratie te doen.

Een probleem is dan dat de publieke verzekeringsring van oudsher werkt volgens een omslagstelsel, dat de lopende schadebedragen van jaar tot jaar vooruitberekent en zonder systematische reservevorming omslaat in een nationale verevening. Particuliere verzekeraars, daarentegen, zijn bij wet verplicht langlopende risico's als arbeidsongeschiktheid te dekken door rentedekking, op basis van reservevorming in een koopsom die, met rente op rente, de shadekans integraal dekt. Dat is een concurrentienadeel, omdat werkgevers die met hen in zee willen gaan gedurende een overgangperiode niet alleen vooruit moeten betalen voor nieuwe gevallen (koopsommen), maar ook hun oude gevallen moet 'affinancieren' met omslagpremies. Die cumulatie van verplichtingen belemmert de overstap naar een private verzekeringsvorm of leidt, als het daar toch van komt, tot een opwaartse druk op de arbeidskosten.

In de SER was een oplossing voor dit dilemma gevonden, die er op neerkwam dat de rol van de particuliere verzekeraars beperkt werd tot die van agenten die verzekeringen aanbrenge bij een nationale pool. Daarbij zouden ze dan wel hun expertise kunnen inzetten op het stuk van shadebeperking, kunnen delen in de daaruit voortvloeiende winst, en een mooie ingang verwerven in een markt waarin vele andere lucratieve zaken te doen zijn (ziekerisico's, pensioenen en wat niet al). Het lijkt er op dat ze dat niet aantrekkelijk genoeg vonden om het perspectief van rentedekking en reservevorming te laten vallen. Bovendien vonden ze de meerderheid van de vakbeweging (FNV en MHP) aan hun zijde, want die wilden 'keine Experimente' met het publieke bestel. Tegenover dit gezamenlijke front konden de werkgeversorganisaties niet bedenken aan welke kant van de boterham de boter zat, en bleef de rentedekking onverkort overeind als voorwaarde voor het verlaten van het publieke bestel ⁵.

De gevolgen waren voorspelbaar: het concurrentieperspectief bloedde dood (afgezien van resterende mogelijkheden om te laten concurreren om de administratie van de sociale verzekering, maar daarmee is nog geen drie procent van de onzet gemoeid). Anderzijds hebben een aantal particuliere verzekeraars zich nu wel ingedeekt in joint ventures met het GAK en andere verzelfstandigde administratiekantoren, waardoor een weinig transparante oligopoliesituatie is ontstaan, met gevaar voor vermenging van particuliere en publieke belangen.

Het scheppen van een existentieel belang vereist premiedifferentiatie die datgene weerspiegelt waar het om gaat: succes in shadebeperking door een actief preventie- en reïntegratiebeleid. Gezien de grote verschillen in de uitgangssituatie verdient het evenwel aanbeveling die premiedifferentiatie gefaseerd in te voeren, bijvoorbeeld aanvankelijk alleen voor grotere bestanden van verzekerden, waardoor uitschieters wegvallen in de diversiteit. Want vooral bij kleine bedrijven is er een reële dreiging van risicoselectie, door verzekeraars maar ook door werkgevers die op gezondheidskenmerken gaan selecteren.

Op termijn ebt de discrepantie tussen groot en klein weer wat weg, naarmate de arbo-diensten ook greep krijgen op de kleine bedrijven, en een naar verwachting krappere arbeidsmarkt de selectie dempt. Het pleidooi voor fasering is evenwel door het kabinet onvoldoende ter harte genomen, want ook kleine bedrijven worden al meteen met premiedifferentiatie geconfronteerd. Daarbij hebben de gevaren van risicoselectie en toegankelijkheid te weinig aandacht gehad. Zo op het eerste gezicht geen bemoedigend resultaat. Of bedriegt de schijn?

Conclusie

In de laatste drie jaar is in ieder geval voldaan aan een noodzakelijke voorwaarde om de lastenafwenteling in de sociale zekerheid te beperken, door de machtspositie van de sociale partners in de uitvoering stap voor stap terug te dringen. Daarnaast zijn er stappen ondernomen om de individuele gevalsbehandeling van de grond te krijgen, waarbij op resultaat geconcentreerd kan worden.

Nu de concurrentie zelf nog. Het oligopolie van de uitvoeringsinstellingen (uvi's) en de particuliere verzekeraars dat inmiddels ontstaan is, draait niemand meer terug. Waar het om gaat, is hoe met zo'n machtspositie wordt omgegaan. Opvallend is dan, dat de uvi's ondanks het aantrekken van de arbeidsmarkt in gebreke zijn gebleven in het herplaatsen van gedeeltelijk arbeidsongeschikten, als moeilijkste en grootste risicogroep, zo blijkt uit de recente Augustusreportage van het College van Toezicht Sociale Verzekeringen (CTSV). Maar ook hier is nog hoop. Besloten is de bemiddelingstaak voor deze groep per 1 januari over te dragen aan de arbeidsbureaus, onder gelijktijdige overdracht van de bij het GAK c.s. nog resterende arbeidskundige expertise.

Dat zou kunnen slagen als die arbeidsbureaus voldoende worden gedereguleerd om ook werkelijk maatwerk te leveren, want ze staan inmiddels onder toenemende concurrentiedruk van uitzendbureaus, die zich in een krappere arbeidsmarkt ook meer op het bemiddelen van moeilijke gevallen gaan richten. Als die druk onvoldoende zou blijken om ook de arbeidsbureaus zelf wat meer te activeren, is het tijd aansluiting te zoeken bij het primaire proces van de nieuwe arbo-diensten, die 'op locatie' de arbeidsomstandigheden (gaan) monitoren. Op den duur moeten alle bedrijven bij zo'n arbo-dienst zijn aangesloten, wat de mogelijkheden verruimt om- binnen of buiten het bedrijf in kwestie - oplossingen te vinden voor werknemers met gezondheidsbeperkingen. Zorg er dan voor dat die arbo-diensten onderling concurreren door werkgevers een laag risicoprofiel, en daarmee een lage premie te bezorgen. En zorg dat die concurrentie blijft, door ook uitzendbureaus aan te moedigen arbo-diensten op te zetten. Bij zo'n eindresultaat is het spel nog niet zo slecht gespeeld.

De bepleite aanpak om niet-vrijblijvend en individualiserend uitvoering te geven aan de sociale zekerheid vereist de consequente doorvoering van transactiemechanismen. Rechtmatigheidscriteria vragen daarbij om een zorgvuldige bescherming van de cliënt tegen arbitraire dwang in de operationalisatie van de verplichting om, waar mogelijk, mee te werken aan reïntegratie. Dat vereist onder meer een vrije keuze uit onderling concurrerende gevalsbehandelaars, een herkansingsmogelijkheid bij een andere behandelaar als het niet klikt of niet lukt, en een adequate procedure van bezwaar en beroep, om te voorkomen dat 'overeenstemming' over een af te spreken behandelingstraject wordt opgedrongen ⁶. Wie terugdeinst voor het operationaliseren van inspanningsverplichtingen, kiest uiteindelijk voor het opgeven van de brede verzorgingsstaat. Want het hoe van de operationalisatie is, of we het nu leuk vinden of niet, in laatste instantie bepalend voor wat er inhoudelijk houdbaar is.

Uitgelicht: Employability

Employability - het vergroten van de inzetbaarheid van werknemers, wordt steeds vaker genoemd als een manier om werknemers te beschermen tegen de grillen van de arbeidsmarkt.

Het Energie Onderzoek Centrum Nederland heeft een opmerkelijke manier gevonden om employability vorm te geven:

- » de werknemers hebben een individueel scholingsbudget van f 5000 per persoon;
- » er is een goed functionerend mobiliteitscentrum. Werknemers kunnen hiervan gebruik maken bij de wens tot interne overplaatsing, detachering, of vertrek naar buiten;
- » voorgesteld is om het aantal werknemers met tijdelijke contracten fors op te voeren;
- » iedere werknemer heeft de mogelijkheid een loopbaanoriëntatie- cursus te volgen.

Op deze wijze wordt de werknemer gezien als ondernemer van zijn eigen arbeid, die moet zorgen dat zijn product aantrekkelijk blijft. De eigen kennis en kunde staan centraal, maar moeten wel op de behoeften van 'de markt' worden afgestemd en dus op peil gehouden worden.

Bron: Het Financieele Dagblad, 10 oktober 1997.

Een markt voor zekerheid

Op de arbeidsmarkt bestaat behoefte aan flexibiliteit en aan zekerheid. Werkgevers hechten in het algemeen veel belang aan een flexibel werkende arbeidsmarkt. Dat schept de mogelijkheid om mensen aan te nemen wanneer en voor zo lang dat nodig is. Werknemers willen juist zekerheid. Een flexibele arbeidsrelatie betekent voor een werknemer dat er altijd een kans aanwezig is dat zijn werk en dus zijn toekomstig inkomen op de tocht staan.

Deze spanning tussen de behoefte aan flexibiliteit bij vraagzijde van de arbeidsmarkt en zekerheid bij de aanbodzijde, is een frictie waar uitzendbureaus op in kunnen spelen. Door werknemers zelf in vaste dienst te nemen, dragen de uitzendbureaus de zorg voor het toekomstig inkomen van de werknemers. Uitzendbureaus zoals Start durven dit risico te nemen, omdat zij de expertise bezitten om personeel naar een veelheid aan ondernemingen te mobiliseren. In feite biedt Start tegelijkertijd flexibiliteit en zekerheid, een niche in de markt.

Er is een ontwikkeling gaande naar 'personeels-BV's'. Uitzendbureaus nemen al dan niet gezamenlijk met een grote klant, in een personeels-BV een deel van het personeel in dienst. Deze BV draagt het risico voor het rendabel houden van de werknemers. De managers van deze BV's worden zo direct verantwoordelijk voor de kwaliteit van het menselijk kapitaal, dat zij op basis van marktconforme transacties binnen het concern, maar eventueel ook daarbuiten, verhuren. Vooral voor ondersteunende functies, die door veel van werkgevers niet tot de kern-activiteit worden gerekend, biedt deze opzet veel voordelen. Voorheen werden investeringen in deze personeelscategorie vaak verwaarloosd, maar in het kader van de bevordering van mobiliteit wordt training ook voor deze categorie mensen de moeite waard.

Ook als het gaat om reïntegratie van werklozen zijn creatieve oplossingen denkbaar die inspelen op niches in de markt. In plaats van kunstmatig banen te creëren in de publieke sector, zoals momenteel veel gebeurt, kan men kijken naar behoeften bij de consument of in het bedrijfsleven waar nog niet op wordt ingespeeld. Een voorbeeld is het benutten van bedrijfsparkerplaatsen in het weekeinde door het winkelend publiek. Het gaat erom dat er eerst waarde wordt gecreëerd, vervolgens is de arbeidsplaats snel gevuld. Uitzendbureaus zijn - net als alle andere bedrijven in de marktsector - veel beter in het creëren van vraag naar werk. Overheidsinstellingen schuiven nog veel te veel arbeidsaanbod naar voren zonder veel perspectief op een baan.

In zekere zin lijkt het creëren van 'kunstbanen' in de publieke sector veel op de creatie van werk in de private sector. Alleen, in het laatste geval zijn geen collectieve middelen meer nodig om mensen aan het werk te houden. Oplossingen in de bureaucratie zijn op de korte termijn wellicht gemakkelijker, op de lange duur zijn alleen oplossingen waar het publiek ook werkelijk voor wil betalen te prefereren. De markt kan voorzien in de behoefte aan zekerheid.

Bron: interview met Rob Kars, directeur Business Development bij Start.

---

1 Althans niet voor 'insiders'. Voor moeilijk plaatsbare 'outsiders' - werkzoekenden met weinig opleiding en werkervaring - kan een 'invoegstrook' dienstig zijn.

1992/1993, 22730, nrs. 7-8.

3 Zie G. Tullock, *Rent Seeking*, Aldershot, 1993.

4 WRR, *Belang en beleid*, Rapporten aan de Regering nr. 45, Den Haag 1994. Zie voor een samenvattende bespreking van dit rapport C.A. Hazeu en D.J. Wolfson, Belang en beleid in de sociale zekerheid, *ESB*, 8 juni 1994, blz. 524-527.

5 Meer hierover in D.J. Wolfson, Wint beleid van belang?, *ESB*, 19 juli 1995, blz. 648-651.

6 WRR, *Van verdelen naar verdienen*, op.cit., blz. 94-96. De Commissie sociaal-economische deskundigen van de SER suggereert ten onrechte dat de WRR de wettelijke verankering van rechten en plichten zou willen loslaten; zie hierover hun rapport *Economische dynamiek en sociale uitsluiting*, Den Haag, 10 september 1997, blz. 196